

LITTERATUR

STIG-BJÖRN LJUNGGREN:

Konservatismen och demokratin

Det har varit klen beställt med partiforskningen kring den svenska högern och konservatismen. Det är ett skäl varför Torbjörn Aronsons avhandling *"Konservatism och demokrati. En rekonstruktion av fem svenska högerledares styrelsedoktriner"* bör hälsas med tillfredsställelse. Det andra skälet är, att Aronson på ett konstruktivt sätt bidrar till diskussionen om hur konservativa egentligen sett på demokratin.

Torbjörn Aronson: **Konservatism och demokrati.** En rekonstruktion av fem svenska högerledares styrelsedoktriner. Norstedts Förlag 1990

Den svenska högern har sig självt att skyla för det dåliga forskningsläget. Det är inte resultatet av en socialistisk konspiration, utan av partiets bristande respekt för sin egen bakgrund. Arkiveringen har varit bedrövlig och det historiska medvetandet präglad av uppgivenhet, eftersom den vanliga uppfattningen bland människor är att partiet varit svurna motståndare till parlamentarism, rösträtt och demokrati. Högern har burit på detta trauma sedan partiets barndom. För att slippa tänka på det förgångna, har man antagligen omedvetet sökt utplåna allt som påminner om svunna tider.

Men traumatiska händelser bör upp till ytan och bearbetas, förstås och sedan läggas till handlingarna. I denna högerns psykoterapi utgör Aronsons avhandling ett viktigt dokument. Ty Aronson visar att högern inte alls varit så omodern, som historieskrivningen ibland framställer det. De högerledare som Aronson studerar — herrar Trygger, Lindman, Bagge, Heckscher och Bohman — har på ett kva-

lificerat och intressant sätt diskuterat demokratin olika sidor. Deras resonemang är relevanta för vår tid. Aronson lyckas på ett övertygande sätt visa, att även om högern fick fel när det gällde demokratin förmåga att skapa ett bra samhälle, förloade de inte alla argument. Många invändningar är relevanta ännu idag och ligger s a s mitt i strömmen för diskussionen av dagens politiska kris.

Vad är det då vi kan lära av de gamla högergubbarna, enligt Aronsons avhandling?

Den förste som Aronson granskar är Ernst Trygger, som under närmare 40 år försvarade konservatismens färger i riksdagen. Trygger har i många historiska skildningar, mer eller mindre berättigt, framställts som en riktigt reaktionär skräcködlar. I Aronsons tolkning stiger han emellertid fram som en relativt förnuftig karl, även om han naturligtvis begick många misstag ut dagens perspektiv. Tryggers nationella konservatism är malplacerad i en värld av internationalisering. Likaså finner Tryggers tvivel på människornas förnuft ingen jordmån i ett samhällsklimat där ett verkligt medborgarskap växer fram. Däremot torde argumentationen för en stabil konstitutionell rättsordning ha överlevt — liksom vaktslåendet av äganderätten.

När det gäller Arvid Lindman framstår denne som relativt ideologiskt förankrad till skillnad från den gängse bilden av en taktisk pragmatiker. Intresseväckande är också Lindmans betoning av att demokratin skulle gälla hela folket och inte tillåtas vara ett instrument för vissa klassers strävanden, såsom den unga socialdemokratin uppfattade det. Lindman talade för en nationell demokrati. Härvidlag visade

det sig att Lindman fick rätt – den rimliga politiken var ett "uppfostringsprogram" för det gemensamma "vackra hemmet". Enligt Lindman var högerens "ledande princip att söka samla svenska män och kvinnor kring en folklig välfärdspolitik, som tar sikte på alla samhällslager, på alla klasser och grupper".

Socialdemokratins framgångar som regeringsparti kom mycket riktigt först sedan man övergivit klasskampsidealerna, dragit av sig proletärskjortan och istället krupit i det statsbärande partiets kostym. Socialdemokratien ansökte om, och fick medlemskap, i den nationella klubben för svenska statsförvaltare. Och därefter, under trettioalets befolkningspolitiska projekt, blev alla partier patriotiska folkhemsförespråkare.

Detta försummade högern ofta att påpeka under välfärdsstatens glansdagar och underlåter att berätta idag, när det gemensamma projektet anses gå käpprätt åt skogen.

När det gäller andra partiledare, såsom Gösta Bagge och Gunnar Heckscher, tillför Torbjörn Aronson i princip inget nytt. Gösta Bagges innehållsrelaterade demokratibegrepp har burits vidare av Gösta Bohman. Enligt denne är demokratin inte bara ett *styrelseskick* som bygger på majoritetsregeln, utan det är främst ett *samhällsskick* som respekterar vissa fri- och rättigheter. Mot denna uppfattning hade Gunnar Heckscher vissa invändningar, samtidigt som han inte försummade att förespråka grundlagsförankrade rättigheter.

Denna diskussion om förhållandet mellan folksuveräniteten och mänskliga rättigheter är klassisk – den har senast tagits upp av Anders Ehnmark i dennes bok

om Toqueville. Men Aronson nämner bara Toqueville i förbigående – men å andra sidan kan en avhandling inte följa upp alla trådar.

Det finns några problem med Aronsons uppläggning.

- I Aronsons framställning visas att tolkningen av Gösta Bohman som nyliberalismens apostel inte är helt korrekt. I själva verket faller denne tillbaka på grundläggande konservativa värderingar. Den liberala revolt och individualism som Bohman gjorde sig till talesman för, grundades i en konservativ doktrin, eller till och med kristdemokratiska idéer. Marknadsekonomin blir för Bohman endast ett medel för att hejda välfärdsstatens överdrifter.

Aronsons diskussion om detta torde i huvudsak vara riktig, men man bör samtidigt poängtera det nya i Bohmans budskap. Även om ståndpunkterna var konservativa och gamla, fann Bohman och 70-talets högeraktivister fräscha argument för sin sak. Man lade helt enkelt beslag på forskningsresultat som talade för högerens traditionella linje. Äganderättsforskningens betydelse, public-choice-skolans samhällskritik och andra i och för sig opolitiska skolor, inleddes i högerens argumentationsarsenal. Det som gjorde det möjligt för Bohman att förespråka en liberal revolt var kombinationen av det konservativa idéarvet och den nya forskningen, ställt i perspektiv av välfärdsstatens begynnande kris. Det objektiva läget sammanföll med den subjektiva uppfattningen hos högern.

Detta kommer inte fram med klarhet i Aronsons framställning. Gösta Bohman räddas inom den konservativa idétraditionen, men samtidigt får inte den nylibe-

rala framtoningen som högerens 80-tal präglats av, en nöjaktig förklaring. Trots det tillhör diskussionen om Bohmans ideologiska tillhörighet avhandlingens absolut mest spännande delar och borde väcka diskussion. Vad säger analysobjektet själv?

- Svårigheterna att ge en samlad definition av konservatism som ideologi är stora, eftersom den gränsar till såväl socialistisk paternalism som liberalt marknadstänkande. Därför visar det sig också att konservatism innehåller en lång rad olika variationer, där de högerledare som Aronson studerar tillhör olika förgreningar. Den som försöker definiera konservatism tvingas således till så många undantag, att de blir lika till antalet som aktörer vilka ingår i studien. Detta talar för en ansats, där konservatism ges en grov beskrivning och inte avgränsas i onödan.

Alltför strikta avgränsningar leder till akademiska stridigheter som saknar fruktbarhet. Huruvida Heckscher var socialliberal, Bohman manchesterliberal eller inte, saknar värde. Det viktiga i sammanhanget är att bägge betraktat sig som konservativa. Utifrån sina olika argumentationslinjer, tillför de och andra aktörer konservatism en så bred idéarsenal, att den smälter samman med andra ideologier. Detta har beskrivits som "konservatismens promiskuitet" och anses av många vara dess största tillgång. Konservatism rymmer så många tänkbara ståndpunkter att den alltid blir gångbar, oavsett samhällsutvecklingen. Av detta följer också att vetenskapliga definitioner blir ad hoc och utförs enbart i syfte att strukturera materialet. Eventuell inkonsistens i konservatism blir ett akade-

miskt problem, inte ett bekymmer för den konservative.

- En högerledare av stor dignitet saknas i Aronsons framställning — nämligen Jarl Hjalmarson. Det är kanske ingen förlust, därför att Hjalmarson förtjänar en helt egen studie. Jarl Hjalmarsons kombination av försvar för marknadsekonomin med socialt engagemang ställer honom mitt i 1990-talets diskussion. Jarl Hjalmarson gjorde sig till talesman för en korporativ samhällsordning på 20-talet, bekämpade nazismen på 30-talet, skrev in välfärdsstaten i högerens handlingsprogram på 40-talet, kämpade för ägardemokrati och marknadsekonomi på 50-talet, var arbetsmarknadsmedlare på 60-talet, agerade för en human fängvård på 70- och 80-talet och lär alltjämt ha synpunkter på 90-talets politik genom telefonsamtal till den nuvarande ledaren. Genom denna mångfald av angelägna uppgifter och politiska aktiviteter personifierar Jarl Hjalmarson den idérikedom som höger rymmer, inte minst kopplingen mellan marknadsekonomi och socialt ansvar.

Det kan vara av intresse att i sammanhanget nämna en undersökning gjord av Eva Agius vid Statsvetenskapliga Institutionen i Uppsala. Agius har studerat den senaste "ledarkampen" inom Moderata Samlingspartiet — den mellan Carl Bildt och Ingegerd Troedsson. Agius tar sin utgångspunkt från tidningarnas skildring av denna "ordförandesträd", där Bildt framställdes som nyliberal och Troedsson som socialkonservativ. Resultatet är, att dessa bägge kontrahenter snarare är ideologiskt identiska. De har samma ståndpunkter och argument. Eva Agius finner egentligen bara en avgörande skillnad — det är att Ingegerd Troedsson har ett

extraargument för moderaternas linje: De sämst ställda grupperna skulle tjäna på en ökad frihet inom offentlig sektor.

För man samman de olika högerledarnas argumentation, och rensar bort det som inte är speciellt gångbart i dagens läge, kan man säkert få en kraftfull argumentering för en till demokratin konstruktiv skepticism. Den uppgiften tillhör emellertid de nu verksamma politikernas arbetsområde, ty Aronson har bara levererat grundmaterialet.

Torbjörn Aronson har således begått en intressant och tankeväckande avhandling. Aronson är bara en av flera forskare som ägnar sig åt högern. Tidigare har Per

Albinson skrivit om förändringar inom högerns riksorganisation och Lisbeth Lundahl om högerns skolpolitik. Och fler avhandlingar är att vänta.

Priset för Aronsons avhandling är skyhögt, vilket kan synas tvivelaktigt med tanke på den synnerligen dåliga korrekturläsning som Norstedts presterat. Men samtidigt är priset antagligen så högt, därför att förlaget insett hur oundgänglig boken är för dem som verkligen önskar sätta sig in i högerns och konservatismens idévärld. Dessutom är boken vackert inbunden och torde tjäna som en given present till partiets trogna tjänare.

CHRISTIAN BRAW:

Två böcker av Václav Havel

Det finns ingen enskild människa, som tydligare förkroppsligar omvälvningen i Östeuropa än Václav Havel, straffången, som blev president. Under sin kamp för friheten har han många gånger blivit gripen och straffad, senast 1979–1985. Hans brev från den tiden i fängelset trycktes 1984 i Tyskland och föreligger nu i svensk översättning av Eva Strömberg Krantz. Översättningen är ledig och lättillgänglig, även om det inte har lyckats med svenskan överallt – det heter t ex inte husundersökning på svenska utan husrannsakan.

Václav Havel: **Breven till Olga.** Pegas 1990

Breven till Olga, Václav Havels hustru, är skrivna under stora yttre svårigheter. Breven är censurerade, de fick inte innehålla underrättelser om hälsotillståndet, om livet i fängelset, naturligtvis fick de inte behandla politik eller ens allmänna ämnen som fysik och biologi. Det är gripande att följa Havels kamp för att hålla modet uppe och behålla kontakten med världen utanför – en kontakt som avbröts av fängelsemyndigheterna så snart han försökte meddela något utanför deras snävt utmätta ramar.

Hela tiden måste han ha varit medveten om, att han genom att göra avbön mycket snart skulle kunnat komma ut ur fängelset. Vad var det då som gjorde, att